

SUMMARY

Zolotaryova T. The influence of microstructure of the methodological system of mediate correctional management of development of pupils of junior forms on their attention, perception and thinking during correctional work on mathematics.

The influence of microstructure of the methodological system of mediate correctional management of development of pupils of junior forms on their attention, perception and thinking during realization of the first, second and third basic small stages of correctional work on the mathematics is considered in the article. As a result of realization of the first small stage of correctional work on mathematics a pupil reveals a subsystem insufficiently well developed correct skills of the decision of simple tasks. In the issue of realization of the second small stage the pupil actualizes a subsystem of highly developed correct skills of the thematic drawing, which are used during the decision of simple tasks. In consequence of realization of the third small stage of correctional work on mathematics the pupil creates synsense image of itself with the higher level of development of subsystem of correct skills of the decision of simple tasks. The sinergetical methodological system of mediate correctional management of development of pupils of junior forms oppresses self-organization and stimulates self-destroy of psychological and social subsystems of the system «defect» and oppresses self-destroy and stimulates self-organization of psychological and social subsystems of the system «personality», realizing external management of activity of subsystems of attention, perception, thinking, skills of the thematic drawing, decision of simple tasks and drafting of simple tasks, and securing internal management of them, assisting in strengthening of new emergentes qualities of psychological and social component of systems «personality» and «defect». The author of the article applies sinergetical methodology of research, theory of the functional systems of P. C. Anokhin, theory of L. S. Vygotskiy about the areas of development and compensational processes in the system «personality», principle of «tomorrow gladness» of A. S. Makarenko, gestalt psychology. Healthy pupils, pupils with bad eyesight and dull hearing, pupils with easy mental defectiveness and delay of psychical development, pupils with child's cerebral paralysis can use this methodological system. In future it is necessary to investigate the influence of microstructure of other methodological systems of the sinergetical technology of management of vertical processes in systems «personality» and «defect» on the subsystems of these systems of people with psychophysical disorders.

Key words: synergetics, microstructure of methodological system, mathematics, correction, pupils of junior forms, attention, perception, thinking.

УДК 376:37.04

Г. П. Кайдалова

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ЗАПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюється питання впровадження інклюзивного навчання в Україні, окрема увага зосереджена на головних причинах, що гальмують подальшу реалізацію інклюзивної освіти. Для прикладу та порівняння взято 6 зарубіжних країн (Італія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Австрія, Португалія), аби розглянути розвиток та специфіку застосування інклюзивного навчання в їхніх навчальних закладах. Проаналізовані дані свідчать про те, що перераховані країни перебувають у пошуці нових методів та способів реалізації даного навчання, адже турбуються

про майбутнє жителів своєї країни. Важливу роль у становленні інклюзивної освіти в Україні має ставлення суспільства до дітей та людей означеної категорії.

Ключові слова: інклюзивне навчання, інклюзивна освіта, загальноосвітній навчальний заклад, діти з особливими потребами, досвід, спеціальна освіта, допомога, навчальний процес.

Постановка проблеми. Рівень кожної окремої країни визначається успіхами та досягненнями в різних галузях, тобто через економіку, політику, стан медицини, розвиток у найрізноманітніших галузях виробництва тощо. Проте все це, прямо чи опосередковано, реалізується завдяки одному з важливих компонентів, а саме освіті. Тільки отримавши належний обсяг знань, можна стати кваліфікованим фахівцем у тій чи іншій сфері.

У наш час гостро стоїть проблема навчання дітей з особливими потребами в межах загальноосвітнього навчального закладу. Попри те, що в Україні є нормативно-правова база, згідно з якою означена категорія дітей має право на освіту поряд з іншими, все ще залишається низка причин, що гальмують процес одержання ними освітніх послуг.

Аналіз актуальних досліджень. У вивченні проблеми становлення та розвитку інклюзивної освіти досить цінними є напрацювання вітчизняних педагогів та фахівців. Так, приміром В. Бондар, Л. Будяк, А. Колупаєва, Ю. Найда, Т. Сак, М. Сварник, В. Синьов, Л. Фомічова та ін. обґрунтовують інклюзивну освіту як процес розвитку загальної освіти, що передбачає її доступність для всіх дітей, як з психофізичними вадами, так і їх здорових однолітків [4, 15].

Л. Вавіна, С. Литовченко, Г. Мерсіянова, Т. Скрипник, І. Сухіна, Ю. Рібцун, О. Таранченко, О. Чеботарьова та ін. у своїх дослідженнях звертають окрему увагу на методиці інклюзивного навчання. Як спеціально організовану взаємодію педагогів із дітьми з психофізичними порушеннями та нормальним розвитком інклюзивну освіту визначають окремі зарубіжні дослідники (Н. Борисова, М.-Л. Кінг-Сірс, І. Лошакова, М. Малофеев, Л. Шипіцина, Є. Ярська-Смірнова) [4, 15].

Мета статті – на основі аналізу літературних джерел з'ясувати стан увпровадження інклюзивного навчання в Україні, визначити його причини та недоліки, зробити порівняльний аналіз використання інклюзивного навчання на прикладі зарубіжних країн.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, порівняння, узагальнення, історичний метод.

Виклад основного матеріалу. Навчання дітей з особливими потребами, число яких постійно збільшується, потребує ретельної підготовки з боку педагогічних кадрів, а також забезпечення належних умов відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини означеної категорії.

За останні десять років в Україні загальна кількість дітей (2003–2013 роки) знизилася більш ніж на 19 %, у той час, як кількість інвалідів

збільшується щороку на 0,5 %. На початку 2014 року чисельність дітей-інвалідів досягла 167 тисяч, що становить 2 % всього дитячого населення. Загальна кількість дітей, які підпадають під широке визначення «з особливими потребами» (діти з затримкою психічного розвитку, порушеннями мови та багато інших), набагато вища [1].

Це свідчить про те, що організація навчального процесу та його реалізація потребує неабияких сил, часу та терпіння як з боку вчителів, навчального закладу, так і з боку батьків і самої дитини. Інклюзивна освіта покликана стати саме тим напрямом в освіті, що забезпечуватиме як освітою, навчанням, вихованням, так і реалізовуватиме досить важливу мету – соціалізацію дитини, подолання бар'єрів спілкування та взаємодії з ровесниками тощо.

Навчання дитини з особливими потребами в межах загальноосвітнього навчального закладу покликане здійснювати позитивний вплив на обидві сторони класного колективу. Для дитини з порушеннями це неабияка можливість змінити власний світогляд щодо своїх же здібностей, можливостей, а, можливо, і талантів; розвиватися не окремо, а пліч-о-пліч із ровесниками. Для інших учасників шкільного колективу позитивний досвід виражається вмінням сприймати людину такою, якою вона є, характеризуючи при цьому її знання, досягнення, уміння, порівнюючи їх із власними.

Досить важливим є той аспект, аби здорові школярі не вказували на можливі дефекти чи проблеми здоров'я інших, а ті, у свою чергу, почувалися повноправними членами учнівських команд, на одних правах здійснювали, безпосередньо, свої навчальні та позанавчальні обов'язки.

Доступ до освіти дітей із різними порушеннями в загальноосвітньому навчальному закладі відповідно до їх індивідуальних особливостей забезпечує інклюзивне навчання.

Процес звернення й відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі – ось яке визначення інклюзивному навчанню надає міжнародна організація ЮНЕСКО. Іншими словами, це можливість усіх учнів навчатися в школах за місцем проживання; у загальноосвітніх класах, де, у разі необхідності, їм буде надана підтримка як у навчальному процесі, так і з перепланування школи, класів, програм і діяльності задля того, аби всі, без виключення, учні навчалися і проводили час разом [7].

В інклюзивних класах діти з особливими потребами включені в освітній процес, вони досягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди в розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення [6]. Мета інклюзивного навчання –

покращити навчальне середовище, у якому як учитель, так і учні відкриті до різноманіття, де є гарантія в забезпеченні потреб останніх, повага до їх здібностей та можливості бути успішними [7].

В Україні процесу впровадження інклюзивного навчання передують низка причин, що негативно відбивається на загальній картині інклюзивної освіти зокрема. На думку вчителів загальноосвітніх шкіл, найбільш суттєвими перепонами в навчальному процесі та середовищі загальноосвітніх шкіл виявляються для дітей з особливими потребами є навчальні (проблеми із засвоєнням програми та відсутність індивідуальних програм) та матеріально-технічні (відсутність у школі спеціальної літератури та обладнання) [2].

Серед основних проблем загальноосвітніх закладів чільне місце посідають якість медичного забезпечення, неможливість поєднувати повноцінне лікування дитини з навчанням у загальноосвітньому закладі, відсутність або недостатня кількість усіх необхідних спеціалістів (логопедів, дефектологів, асистентів учителів тощо). Ще однією з головних проблем є влаштування дитини до школи, а перед тим – до дитячого садка, адже не кожен із попередньо згаданих навчальних закладів спеціалізується з інклюзивної освіти.

Батьки ж, на відміну від учителів та вихователів, значно менше зосереджуються на методичних проблемах, нестачі навчальних матеріалів та приладдя, вони переважно не помічають професійну неготовність учителів до роботи з особливими дітьми, а виходять із того, як ставляться до їхньої дитини, з яким настроєм йде дитина до школи і, головне, як вона змінюється в середовищі однолітків [2].

Незважаючи на низку причин, які не дають інклюзивній освіті розвиватися повною мірою, Україна має всі можливості виправити ситуацію й належним чином організувати навчання для дітей із різними порушеннями. У цьому допоможе перевірений досвід зарубіжних країн, на який звернути увагу не буде зайвим.

Італія. Ця країна однією з перших визнала інтегративне та інклюзивне навчання для неповносправних дітей найприйнятнішою формою здобуття ними освіти. Прийнятий «Закон про освіту» давав батькам обирати навчальний заклад для навчання дітей із проблемами в розвитку, тоді як додатки до закону визначали, що діти з особливостями розвитку мають ходити до школи поблизу домівки та навчатися в класах разом зі своїми однолітками. Серед пріоритетів визначено роботу щодо взаємодії шкіл з установами різного підпорядкування. Мета такої роботи – надання різнобічної допомоги школярам з особливими освітніми потребами різнопрофільними фахівцями, які мають працювати в тісному взаємодіюванні та розумінні; залучення батьків до процесу навчання дітей з особливостями розвитку [3].

Німеччина. Ще на початку 70-х років XX ст. нормативно-правові акти країни свідчили, що кожна дитина з обмеженими можливостями має право

на вибір навчального закладу, має бути забезпечена психолого-педагогічним супроводом, залучена до педагогічного процесу, незалежно від ступеню складності захворювання. З-поміж інших європейських країн Німеччина вирізняється організацією психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими потребами, що забезпечується педагогічними центрами, що функціонують у кожному регіоні. Центри надають різнопланову допомогу таким школярам, проводять з ними профорієнтаційну роботу, координують діяльність різнопрофільних фахівців, консультують батьків і вчителів масових та спеціальних шкіл. Окрім центрів, підтримку ще надають медико-соціальні служби, ресурсні центри, реабілітаційні заклади, що функціонують поза межами шкіл і фінансуються органами місцевого самоврядування [3].

Великобританія. Інклюзивна освіта в цій країні почала впроваджуватися після прийняття «Акту про Освіту» 1976 року, згідно з яким всі категорії дітей з обмеженими можливостями мають право навчатись у загальноосвітніх закладах, у спеціальних закладах навчаються діти з важкими формами інвалідності. Існує взаємодія інклюзивної та спеціальної освіти. У початковій школі, що об'єднує заклади дошкільної та початкової ланок освіти, навчаються діти з чотирьох до дванадцяти років. При ній можуть існувати дитячі центри, які отримують додаткове фінансування для навчання дітей із порушеннями. Вони ж консультують батьків з питань сімейного здоров'я, формування позитивного ставлення до осіб із особливими потребами. У разі необхідності залучення асистента дитини-інваліда, там працює система підготовки кваліфікованого персоналу [4, 121–122].

Франція. Політика в галузі освіти осіб з особливими потребами даної країни базується на керівних принципах основних міжнародних документів про освіту, прийнятих ООН та ЮНЕСКО і спирається на три основні напрями:

- забезпечити успіх усіх у школі для всіх, спочатку дати більше тим, хто має менше, щоб кожна дитина могла проявити себе;
- створити умови для відмінної професійної підготовки фахівців, зосередити увагу на якості та привабливості навчально-виховного процесу;
- сприяти доступу школи до нових інформаційних технологій, заохочувати участь у численних проектах та ініціативах, що дасть можливість школярам проявити себе та пізнати багато нового й цікавого [5, 245].

Австрія. Прийнятий даною країною у 1993 році «Закон про освіту» надав право батькам обирати навчальну установу для своєї дитини, регламентував функціонування спеціальних та інклюзивних закладів. В освітній системі тут функціонують центри спеціальної освіти, що несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах та координують роботу всіх фахівців, задіяних у цьому процесі. Фахівці згаданих центрів діагностують дітей, консультують учителів, надають навчально-методичну допомогу спеціальним педагогам та батькам учнів із порушеннями розвитку, проводять семінари та тренінги з підвищення

кваліфікації, співпрацюють з адміністративними місцевими службами, медичними центрами тощо. Штатними працівниками шкіл Австрії є спеціальні педагоги, які, у свою чергу, забезпечують надання корекційно-реабілітаційних послуг та психолого-педагогічної підтримки. Вони можуть бути асистентами вчителів, консультантами педагогів та батьків і відповідають разом з учителем класу за навчання школярів з особливими потребами [3].

Португалія. У країні прийнятий закон про обов'язкову інклюзивну освіту, що здійснюється як у загальноосвітніх, так і у спеціальних закладах. Зокрема, інклюзія розглядається у трьох аспектах: як нова педагогічна модель; як соціальне замовлення суспільства; як наявність та розробка законодавства у ставленні до осіб із відхиленнями в розвитку. Діти, які навчаються у спеціальних закладах кілька разів на тиждень відвідують загальноосвітні заклади за індивідуальним планом. У цей час різноманітні фахівці, а саме психологи, фізіотерапевти, логопеди, соціальні працівники, надають необхідну допомогу дітям із порушеннями у вирішенні питань спілкування з однолітками та педагогами [4, 118–119].

Кожна із згаданих вище країн, відповідно до можливостей і розвитку в плані інклюзивного навчання, обирає найбільш сприятливі методи та способи навчання дітей з особливими потребами. Тобто, немає однієї, твердо усталеної методики, за якою потрібно навчати означену категорію школярів. Чи це Італія, чи це Німеччина, або ще інша країна – організація навчання відбувається залежно від тих чи інших індивідуальних особливостей дитини.

Спільним показником у запровадженні інклюзивної освіти є те, що першочерговим рушієм її необхідності виступали батьки, а також громадські організації. Через те, що їх дітей обмежували у праві навчатися у звичайних навчальних закладах, вони були змушені звертатися до влади, аби ті порушили питання освіти дітей з особливими потребами разом із здоровими однолітками та за місцем проживання. Влада не те, щоб ішла на поступки, дана проблема набирала все нових обертів, адже кількість дітей-інвалідів, з обмеженими можливостями, з порушеннями, зростала.

В Україні кількість дітей з особливими потребами щороку збільшується, ось чому використання нових підходів, а саме впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах є актуальним. Переваги інклюзивного навчання, його користь виявляється в низці показників, що дозволяють:

- розвивати індивідуальні сильні сторони й таланти дітей з особливими потребами;
- приймати всіх, без виключення, дітей у загальноосвітню шкільну систему й суспільство;
- працювати над досягненням індивідуальної мети, беручи участь у житті громади та їхнього класу;
- залучати батьків у процес навчання й життя школи;

- розвивати культуру поваги й належності до школи, мати можливість навчатись і поважати різні здібності інших;
- створювати дружні стосунки з іншими дітьми;
- позитивно впливати на школу, громаду та поважати різноманіття та включення на більш широкому рівні [7].

Не дивлячись на те, що, можливо, Україна й поступається щодо якості інклюзивного навчання дітей з особливими потребами чи швидкості його використання в різних регіонах країни, проте дану проблему неможливо остаточно вирішити або знайти таке вирішення, що б влаштовувало всіх, як дітей, так і батьків.

В інших країнах пошук нового, модернізація вже наявного не зупиняється. Пройдені роками, давно прийнятні форми навчання і одержання знань з часом стають не зовсім актуальними, особливо по відношенню до дітей з різноманітними порушеннями. Дана категорія дітей є такими самими членами суспільства, як і їхні однолітки, проте не всі це розуміють.

Україна може похизуватися наявністю кваліфікованих фахівців і спеціалістів у галузі педагогічних наук. Становленню інклюзивної освіти передують низка причин, що й гальмують увесь процес. Проте найголовнішим є той факт, що Україна зробила і продовжує робити перші й наступні кроки щодо інклюзивного навчання, тим самим турбуючись про дітей та їхніх батьків, які цього потребують найбільше.

Діти з особливими потребами – це не окрема категорія населення, вони особливим нічим не відрізняються від інших. Проблема в тому, що спільнота сама визначає їх окремими, іншими або не такими. Саме тому інклюзивна освіта покликана не лише забезпечити освітніми послугами таких дітей, але й змінити та перевернути погляд людства на них, дати зрозуміти, що потрібно відповідати й допомагати ближньому, а не навпаки.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Розвитку інклюзивної освіти в Україні заважає низка причин, основними з яких є відсутність фінансів, невідповідність або нестача відповідних кадрів, відсутність необхідних матеріалів для навчання дітей, погано облаштовані будівлі навчальних закладів згідно потреб дитини. Кожна із зарубіжних країн може похизуватися досвідом власних, перевірених роками методик інклюзивного навчання учнів із порушеннями, розвиненою матеріально-технічною базою, проте наявність цього остаточно не вирішує проблему. В Україні, незважаючи на зростання кількості дітей означеної категорії, також стоїть питання у сприйнятті їх суспільством, ставлення суспільства до дітей та людей з особливими потребами зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Н. Інклюзія як випробування для батьків [Електронний ресурс] / Наталія Давиденко // Інформаційно-аналітичний портал «КОМЕНТАРІ». – 2014. – Режим доступу :

<http://kyiv.comments.ua/article/2014/08/26/002233.html>.

2. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи. Резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження [Електронний ресурс] / Європейська дослідницька асоціація. – 2012. – Режим доступу :

osvita.ua/doc/files/.../ERA_INCLUSION_RESUME_FINAL_Ukr.doc.

3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія [Електронний ресурс] / А. А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – Режим доступу :

http://npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/ikpp_kkr_Inkluzivna_osvita/.

4. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, що потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика : монографія / І. Б. Кузава. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2013. – 292 с.

5. Перхун Л. В. Освітня політика Франції щодо осіб з особливими потребами / Л. В. Перхун // Управління в освіті : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, 14–16 квітня 2011 року / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти [та інші]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 244–245.

6. Семак С. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія [Електронний ресурс] / С. Семак. – 2012. – Режим доступу :

<http://doshkillla.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>.

7. Що таке інклюзивне навчання? [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.education-inclusive.com/shho-take-inklyuziya/>.

РЕЗЮМЕ

Кайдалова Г. П. Опыт зарубежных стран по внедрению инклюзивного обучения в Украине.

В статье освещается вопрос по внедрению инклюзивного обучения в Украине, отдельное внимание уделяется главным причинам, которые тормозят дальнейшую реализацию инклюзивного образования. Для примера и сравнения взято 6 зарубежных стран (Италия, Германия, Великобритания, Франция, Австрия, Португалия), чтобы рассмотреть развитие и специфику применения инклюзивного обучения в их учебных заведениях. Проанализированные данные свидетельствуют о том, что перечисленные страны в поиске новых методов и способов реализации данного обучения, ведь они беспокоятся о будущем жителей своей страны. Важную роль в становлении инклюзивного образования в Украине имеет отношение общества к детям и людям указанной категории.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, инклюзивное образование, общеобразовательное учебное заведение, дети с особыми потребностями, опыт, специальное образование, помощь, учебный процесс.

SUMMARY

Kaidalova H. Foreign countries experience in implementation of inclusive education in Ukraine.

The article examines the question of implementation of inclusive education in Ukraine; special attention is paid to the main causes, which hinder the further implementation of inclusive education. Inclusive education can become a very important direction in education, which will provide education, training, upbringing, and implement serious aim – socialization of the child, overcoming barriers of communication and interaction with peers and others. Such kind of education provides that teaching a child with special needs in comprehensive educational institution will have a positive impact both on children with disabilities and on healthy peers.

Inclusive education is an opportunity for all pupils to study at schools; in secondary classes, where, if necessary, they will be supported in the educational process and with the

redevelopment of schools, classes, programs and activities in order that all pupils, without exception, studied and spent time together. The purpose of this kind of education is to improve the learning environment, in which both teachers and pupils are open to diversity. It must be a guarantee in ensuring the needs of pupils, in respecting their abilities and opportunities to be successful. One of the major problems of inclusive education is the placement of the child to school and kindergarten. There are not very many such schools, which specialize in this kind of education. For example and for comparison we took 6 foreign countries (Italy, Germany, Britain, France, Austria and Portugal). We considered the development and specifics of using of inclusive education in schools of those countries. All the analyzed information shows that those countries which were listed before are in search for new methods and ways of implementing inclusive education, because they worried about the future of residents of their country. In Ukraine, the number of children with special needs is increasing every year. That's why the use of new approaches in comprehensive schools, especially inclusive education, is significant. Children with disabilities are not a separate category of the population. They have the right to live and study, to be an educated person like others. Their differences don't give any rights to divide them into good or bad. A very important role in the development of inclusive education in Ukraine plays society's attitude to children and people with special needs. Inclusive education must provide educational services for children with special needs, but also it must change the view of humanity in order to understand that they must care for the neighbors and help them, not vice versa.

Key words: *inclusive education, comprehensive education institution, children with special needs, experience, special education, help, learning process.*